

שירה כתולדות הסבל של אריך ארנדט

ארץ אוכלת תושביה * אזרחים מן הסוג השני * ביקורת הגזענות

כתבי עת

חדרים 2

הופעתו של כתב־העת לשירה חדרים 1 היה הפתעה לאותה השירה העברית. החור ברת חדרים 2 אינה מביישת את קודמתה. דומה כי העורכת הלית' ישרון, מצליחה למסד בנוף התרבותי שלנו כתב־עת ייחודי, בעל רמה וערוך בטעם טוב.

חדרים 2* נפתח בשירה האחרון (ככל הידוע) של המשוררת המנוחה אסתר ראב (שראה"אור בחוברת הראשונה של חדרים), שיר שפתיחתו התמציתית, "אני והוא - רק / שנינו - ועולם - רק" לחלוטין... כמו משמשת כותרת למשורר ררת שאינה עוד בחיים. בצד השיר מובא אחד מתצלומיה האחרונים של המשוררת, המהווה השלמה לשיר ולנוף התרבותי ש"הותירה אחריה - נוף המושבות הוותיקות שאינן עוד.

השקפת־העולם העקרונית של החוברת ושל העורכת, הלית' ישרון, השקפה ה־מבודדת כל משורר בחדר, ואשר אינה טורחת לגבב קבוצות שיריות תחת מאנני

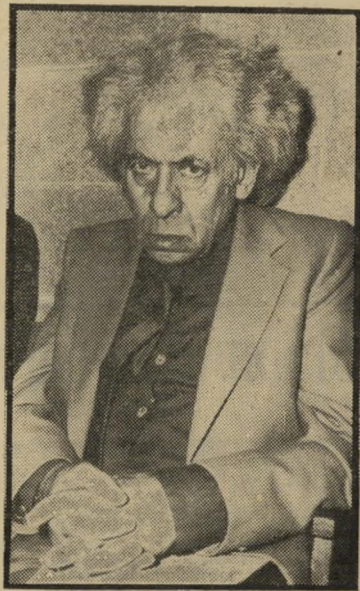
* חדרים 2 - כתב־עת לשירה בעריכת הלית' ישרון; 120 עמודים; הוצאת גלריה גורדון (כריכה רכה).

פסטים שיריים כוזבים, ניכרת עליפני כל עמודי החוברת.

אביה של העורכת, המשורר הוותיק אבות ישרון, מיוצג בחוברת, בסיגנונו האישי יוצא־הדופן, עם פתיח הנושא את הכותרת דפי רוח. הוא מזהיר, מעין אנטי־מאמין־שירי פרטי משלו, שבדברי הסיגנון שלו הוא שואל שאלת משורר: "מה קורה לנו? איזה עם אנחנו? אנחנו מבשר לים את הנשמה. ומה אכל אותה? אנחנו...". בצד אני מאמין זה, מביא ישרון כמה מאחרוני שיריו ("אלוהיך נתן לך למית / בהרששת אישמה / כתוב למרוץ מים / הוא עוב אותך") עם סיגנונו האישי מאוד והמיוחד מאוד.

חריזה אשר אינה עולה בקנה־אחד עם הטעם הטוב והמעולה של חדרים 2 היא הקטע הקצר הזה בשבילי כמו ריחון מאוויים אבוד, מאת מחבר הפולקלור ארץ ביטון. הוא מנצל בימה זו לבחינה מזויפת למדי של ראית־עולם תרבותית כיתתית. שכל קשר בינה ובין שירה צור־פה הוא מיקרי בהחלט. את כל הדגלים התרבותיים, שביטון מנסה לאמץ לעצמו, מצליח לבטא בלשון שירה תמציתית משהו בן־הרוש, בשירו עליית לארץ ישראל (1) לא כאתה. הורי הביאו אותי. / (2) לא התאקלמתי עשיתי כאילו. / (3) לא הפכתי לציוני. כמעט היהפך. / (4) אני צועק כי אין לי לאן ללכת... פנים חדשות ומתורגמות לעברית, אלה פניו של המשורר המיוחד־גרמני אריך

ארנדט, שהמשורר נתן זך מציג את יצירתו בעברית. ארנדט ("אישקט פליט־עולם! / ואשר לו / שלרקע / הצלם

משורר ישרון מה קורה לנו?

והדמות...") הוא משורר אכספרסיוניסטי, ואישי מאוד. זך מצליח לשמור את החור תם האישי של שירתו גם בנוסח העברי. הוא צירף לשיריו של ארנדט מסה ביוגרפית קצרה, הנושאת את הכותרת שירה כתולדות הסבל. מתוך הפינות השונות של המסה, עולה וצצה דווקא דמותו של זך, כאחד האבות והתיאורטיקנים החשובים ביותר של השירה בארץ. מסה זו היא שיעור מאלף להבנת שירה, המזכיר את שיעוריו של זך משנות ה־50, שהביאו תנופה כה עצומה לשירה העברית. את המסה נועל שיר נוסף של ארנדט, תחת הכותרת אחר המשפטים.

מתהום נשייה של שירה שאינה עוד מביא החוקר והמתרגם דויד וינפלד סיפורם של שלושה משוררים יהודים - פולין - שנות השלושים, מסה ושירים העוסקים בשלושה משוררים עבריים בפור לין: מלביאל לוסטרניק ("אני ככלל איני מודרני, / לא פוטוריסט ולא מוקד יו..."); א.ר. ורכנר ("אתה רעב? אל תרעב! / אפור להיות רעב..."); ויצחק אריה ברנר ("אין ראשית ואין קץ

עורכת ישרון

תחת מינפסטיס שיריים כוזבים

לאותה הפרשה, / של ימים מתפתלים סכים הצואר כנחשים...")

המשורר המעולה הרולד שימול, מביא בחדרים שני שירים מתוך מחזורו עלי־עשור, ומציג בהם מעט מאומנות השיר שלו, שהיא מסע נהדר לתוך השירה העברית - מסע של עושר דימויים, כמו: "כשהוא גמר לטרוף אותך התולח / מוכה בחוסר אלהות...". או "כשרד ער" שה את מה שהוא ערשה / לבתשבע שלאורי וגומר וכותב / בקשת פליחות פתוחה ישירה אלגנטית...". אין ספק ש־שיריו של הרולד שימול הם פרח בגינת שירה, המרבה להצמיח עשבים שוטים. המשורר מרדכי גרילמן, שומר על היטון המינורי של שירתו המעודנת מאוד. לכתוב שיר כן הוא שיר של לבטים אישיים מופנמים.

את המדור היותר־סאטירי של חדרים מקצה העורכת מן הסתם לסמיט בלימין הרלושובסקי, שייצר בשנים האחרונות מעין כפילוגרפון תחת השם גבי דניאל. הרלושובסקי / דניאל אשר לא ניתן, ולו אף בכישרון בסיסי לשירה, מוצג ב־חוברת בדמות מצולמת. שהפרצוף מטושטש שש בה, ובשולי התצלום שירים, ששם אישיות שירת אינה נשקפת בהם. הכור תרת המאה היהודית, שאותה מעניק הרור

מסע העצים, האבנים והבדים ברוח

החוייה הישראלית

בעוד שצירים ישראלים רבים, הפועלים בעשור האחרון, מתפתים להיתפס לראית־עולם נטולת־שורשים, ומקמים היאחזות צפופות כחורים בניו־יורק, עובר תהליך הפוך על הצייר־פסל יגאל תומרקין. אחרי תהליך ארוך של חשיפה עצמית, עבר תומרקין בשנתיים האחרונות לבחינה הסביבית שלו ("האדם אינו אלא קרקע ארץ קטנה / האדם אינו אלא תבנית נוף מולדת..."). בימים אלה פירסם תומרקין קובץ ייחודי הנושא את הכותרת עצים, אבנים ובדים ברוח. זהו קובץ של תגובות, תצלומים, קטעים ותיעוד אמנותי של נופי הארץ.

סיפורו של תומרקין הוא מסע אל תוך ארץ של שני עמים, ארץ שנעשה בה, בימים אלה ממש, הגסיון החמור ביותר של השמדת תרבות ונופי רע.

תומרקין מתחיל את מסעו בקבר השייח, עובר תהליך שאותו הוא מכנה צליבת האדמה וממנו הוא נופל מתמוגג מתופעת ליבלוב האיריסים, אחד מפרחי הייצוג של ארץ־ישראל.

תומרקין עם מצלמתו הוא עיתונאי של תרבות, וכאשר הוא מדווח על קינשרים מיסטורלי, המצוי דרומית להר־גרינום, הוא מקשה: "האם זו טרנספליבנה? לא זה השמרן".

האידיאלוגיה האברתית של תומרקין משתלבת באידיאלוגיה האמנותית שלו. הצבת פסל שלו בכפר הערבי דיר־הנגא (שטח 9) גוררת מיכתב תגובה של ראשי מועצת־הכפר, הכותב לו בין השאר: "כאילו שה הפסל מאילו. הנה אני ניצב פה כיהודי דמשקש המזדהה עם מאבקם של הערבים בהגנתם על אדמותיהם...". ברוך שתומרקין אינו זונח במסע - מסע שהוא פסל - את חומריו החדישים. מעניין מאוד הוא משטח אבנים־הלוקט עם לוחות פלדה צבועה, כבל ודגלים - הפסל שהוא הציב בנצרת. תומרקין אינו מסתיר את השראתו, וכאשר הוא כותב "ליצחק דניצ'ר ראיית צלום, הוא ישב על קבר שייח", שכאן מדובר בתהליך עקשני באמנות הישראלית.

יגאל תומרקין חושף בתצלומים מרהיבים מרכיבים שונים של הכפר ושל הפלחים בארץ. אלה באו לידי ביטוי באמנו

תומרקין וציבת האדמה "אלון מורה... אלון סוף"

תו - אלמנטים כשוכב־יונים, סוכות, בוך, ערימות של אבני־לסט, גזעי־עצים יבשים ואלונים. בהגיעו לפרק האלונים הוא אינו נוטש את המסרה־הפוליטית, ותחת הכותרת המפד"ג מסריח מן הראש, הוא כותב: "אלון מורה - אלון כיסא / אלון אריק - אלון תוחה / אלון יהודה, אלון שבות / אלון יהודה אלון חורבן / אלון חורבן אלון ככות - / אלון גולה... אלון סוף".

עצי הארץ - זיתים, גפנים, טרסות וחומרים חדישים - מהם הוא מושפע ואותם הוא מפזר בשדות־קרב של המאבק היהודי־ערבי: במקומות כמו לחלול, בית־השיטה, מעליה, חארס. גם חצייהאי סיני המתפנה שובה בקיסמו את האמן שבתומרקין - דחליל בדואי, שבדי לוח־אזבסט, ערימת שיחים, מיקבץ אבנים פרה־היסטוריות ולול בדואי נקלטים בעדשת־מצלמו תיו של תומרקין. גם את הנודים הוא אינו זונח - הוא הציב פסל, שאותו הוא מכנה הסיירת הירוקה, במיתחם שבט אל־עקב. הדרך מפסל הסיירת הירוקה לי פסל קבורת חלום מלכות ישראל בסיני אינה ארוכה. כן גם פירמידת ננס, שאיר תה משים האמן במימי מפרץ נעמה.

פרק בתי־הקברות של הארץ והצורניות המיוחדת שבהם - החל מבית־הקברות בטובא, דרך חאבלה ותל דן, אל בית קברות חי באיקרית, שתומרקין אינו שר כח את שוועתו ומציב שם את פסל צליבת האדמה - הם סיפור של אמנות שוורה באנושיות. לפסל זה מצרף תומרקין שיר של נתן זך חוק הסבע על עקורי איקי רית ובריעם הנפתח בקביעה: "כשנמק התפוח והבאיש / קבע ניוטון: הכל ממי רית. / הוא לא צריך היה להריח / בי התפוחים מפריחים מן הראש...". המסע של יגאל תומרקין בנופים הכפריים והמדוכאים של הארץ, באותן שמור רות־טבע הניצבות מול קידמה מזויפת של ישראליות מזויפת עוד יותר, הם מחווה של יחיד, המייצג אמנות שלמה; מחווה לנופים האמיתיים של הארץ. עצים, אבנים ובדים ברוח נושא אמת תרבותית, מהמעטות שהביאה האמנות הישראליה בעשור האחרון, במהלכו היא הפכה לאמנות מוסחרת וריאקציונית. לא משנה אם אוהבים את תומרקין או שאין אורבים אותו. עובדה אחת מתבררת בספר זה, מעל לכל ספק: תומרקין הוא נושא־דגל שידע להפוך ספר עם פסלים ותצלומים, לספר שהוא הפרז־מילחמה על פרצופה של התרבות הישראלית.